

Implications of a Potential Russian Victory in the Ukraine War for Eurasia and Iran: A Critical Scenario-Based Analysis

Parviz Dalirpoor¹

Mohsen Nasr Esfahani²

1. Assistant Professor, Department of Political Science, Payame Noor University, Tehran, Iran
Email: parvizdelirpoor@pnu.ac.ir

2. Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Payame Noor University, Tehran, Iran (Corresponding Author)
Email: nasresfahani@pnu.ac.ir

Abstract

The Ukrainian conflict, as one of the decisive geopolitical developments of the last decade, has far-reaching consequences on the security, economic, and institutional architecture of Eurasia. The main issue of this research is to examine the effects of Russia's possible victory in this war on regional structures and the position of middle powers, especially Iran. The aim of the study is to analyze possible future paths and assess the opportunities and threats arising from it for Iran's foreign policy. The research method is a qualitative-analytical scenario writing that, using the framework of scenario theory and within the framework of neorealism and complex interdependence approaches, key variables and crisis-causing factors were identified and four distinct scenarios were drawn: "Expansion of Russian hegemony and isolation of the West", "Structural confrontation and multipolar game", "Russia-China convergence and the path to Central Asia's liberation", and "Sudden fall and collapse of central control". The findings indicate that the first two scenarios will have the highest probability of realization, since they are consistent with the logic of power and the mutual reaction of the main actors; The third scenario is conceivable as a complementary trend in the context of continued Western pressure on Moscow, and the fourth scenario, although unlikely, has the greatest destabilizing potential. The results of the study indicate that the common consequences of all scenarios include the reconfiguration of the Eurasian security architecture, the redefinition of energy and transit routes, and the enhancement of the role of middle powers. From a policy perspective, it is suggested that the West should focus on maintaining deterrence and reducing energy dependence on Russia; China should manage cooperation with Moscow by respecting the sovereignty of host countries and diversifying trade routes; and Iran should adopt a smart balancing strategy to preserve its strategic independence by taking advantage of transit opportunities and economic diplomacy.

Keywords: Russia, Ukraine, Eurasia, Iran, world order, scenarios

Extended Abstract

Introduction

Eurasia occupies a unique geopolitical position as the connective tissue between Europe and Asia, encompassing diverse political systems, economic networks, and security arrangements. Russia's role has historically been decisive, both as a regional hegemon and as a counterweight to Western influence. The ongoing war in Ukraine has become a defining moment for Eurasia's future, with the potential to reshape the region's security architecture, economic corridors, and institutional frameworks.

This study examines the hypothetical scenario of a Russian victory in Ukraine—defined as Moscow achieving its core strategic objectives, consolidating territorial gains, and securing recognition or de facto acceptance of its expanded sphere of influence. Using scenario theory, the research identifies and evaluates plausible future pathways for Eurasia and their implications for regional actors, including Iran.

Research Question

What are the likely security, economic, and institutional consequences of a potential Russian victory in Ukraine for Eurasia, and how might these outcomes reshape the balance of power, governance structures, and the strategic opportunities and risks for middle powers such as Iran?

Hypothesis

A Russian victory would reconfigure Eurasia's strategic landscape, leading to:

A shift toward a more multipolar order with Russia as a central security guarantor.

A redefinition of energy and transit routes, enhancing Moscow's leverage.

The emergence of new institutional alignments that weaken Western influence while amplifying the role of middle powers such as Iran, Turkey, and Kazakhstan.

The trajectory of these changes would depend on Russia's strategic choices, the responses of China and the West, and the agency of smaller Eurasian states.

Methodology and Theoretical Framework

The research employs a qualitative–analytical scenario building method:

Identifying key variables and uncertainties through scholarly and policy sources.

Mapping drivers of change in security, economic, and institutional domains.

Constructing four scenarios using scenario theory, which emphasizes the interaction of predetermined trends and high-impact uncertainties.

The theoretical foundation combines Scenario Theory with Neorealism (to explain state behavior under shifting power distributions) and Complex Interdependence Theory (to account for economic and institutional linkages).

Results and discussion

Scenario 1: Expansion of Russian Hegemony and Western Isolation

A decisive Russian victory consolidates Moscow's influence over Eastern Europe, the Caucasus, and Central Asia. Sanctions persist but fail to reverse gains.

Security: Strengthening of CSTO and bilateral defense agreements.

Economics: Energy exports reoriented toward Asia; Russia controls key transit chokepoints.

Institutions: Marginalization of Western-led initiatives; rise of Russia-centric forums.

Implications for Iran: Iran could benefit from expanded transit corridors such as the North–South Corridor, increased energy cooperation, and participation in Russia-led institutions. Yet overdependence on Moscow risks limiting Tehran’s strategic flexibility.

Scenario 2: Structural Confrontation and Multipolar Game

Russia’s victory entrenches a long-term standoff with the West, producing a multipolar arena where Russia, China, Turkey, Iran, and the EU compete.

Security: Militarization of borders; localized conflicts as tools of influence.

Economics: Diversification of trade and energy routes to avoid overdependence.

Institutions: Fragmented governance with overlapping frameworks.

Implications for Iran: This scenario offers Tehran opportunities to act as a balancing actor, leveraging its geography to mediate between blocs. However, intensified competition could also heighten regional instability, particularly in the Caucasus.

Scenario 3: Russia–China Convergence and Central Asia’s Path to Autonomy

Sustained Western pressure pushes Russia into deeper alignment with China. Central Asian states exploit this to negotiate greater autonomy.

Security: Joint Russia–China security initiatives in Central Asia.

Economics: Integration of EAEU with China’s Belt and Road Initiative.

Institutions: Hybrid governance blending Russian and Chinese norms.

Implications for Iran: Tehran could integrate more deeply into BRI-linked projects, enhancing its role as a transit hub. Yet the dominance of Sino-Russian frameworks may constrain Iran’s autonomy and reduce its bargaining power.

Scenario 4: Sudden Collapse and Breakdown of Centralized Control

The least likely but most destabilizing scenario involves internal crises in Russia after victory, leading to fragmentation of authority.

Security: Weakening of Russian commitments abroad; power vacuums.

Economics: Disruption of energy supplies and transit routes.

Institutions: Collapse of Russia-led regional bodies.

Implications for Iran: While instability could open space for Iran to expand influence in the Caucasus and Central Asia, it would also generate severe security risks along its northern borders and disrupt trade and energy flows.

Comparative Assessment of Scenarios

Scenarios 1 and 2 are the most probable, aligning with the logic of power politics and reciprocal reactions of major actors. Scenario 3 is plausible as a nested trend, especially if sanctions persist and Sino-Russian cooperation deepens. Scenario 4, though unlikely, carries the highest destabilizing potential.

Common consequences across all scenarios include:

Transformation of Eurasia’s Security Architecture: Alliances and defense postures recalibrated.

Redefinition of Energy and Transit Routes: Pipelines, railways, and ports become central levers of influence.

Rising Role of Middle Powers: Iran, Turkey, and Kazakhstan gain importance as connectors, mediators, or alternative hubs.

The divergence lies fundamentally in direction and systemic impact: Scenario 1 consolidates Russian dominance, reinforcing hierarchical order under Moscow’s leadership; Scenario 2 diffuses power into a competitive multipolar arena; Scenario 3 embeds Russia within a Sino-centric framework that limits its autonomy; and Scenario 4 produces instability, fragmentation, and unpredictable vacuums of authority across

Eurasia. Each trajectory reshapes security alignments, economic corridors, and institutional legitimacy in distinct ways, thereby redefining the strategic environment for regional middle powers such as Iran.

Conclusion

A Russian victory in Ukraine would not produce a single predetermined outcome but rather a spectrum of futures shaped by power politics, economic interdependence, and institutional adaptation. The most plausible trajectories—Russian hegemony or multipolar competition—would both entail profound shifts in security alignments, global economic flows, and governance structures, reshaping the balance of influence across Eurasia and beyond.

For Iran, each scenario carries both opportunities and risks. Tehran could strengthen its role as a strategic transit hub, expand energy diplomacy, deepen regional connectivity, and position itself as a balancing actor in a fragmented order. Yet the dangers of overdependence on Russia and China, heightened exposure to regional instability, and the erosion of strategic autonomy remain pressing challenges that could constrain long-term flexibility.

Policy Implications

For the West: Maintain deterrence and cohesion, reduce energy dependence on Russia, and invest in alternative connectivity projects.

For China: Manage cooperation with Russia, respect host country sovereignty, and diversify trade routes.

For Iran: Capitalize on transit opportunities, strengthen economic diplomacy, and pursue smart balancing to avoid overreliance on any single bloc while safeguarding sovereignty.

پیامدهای پیروزی احتمالی روسیه در جنگ اوکراین بر اوراسیا و ایران؛ آسیب‌شناسی با رویکرد نظریه سناریوها

پرویز دلیرپور^۱ محسن نصر اصفهانی^۲

۱. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

Email: parvizdelirpoor@pnu.ac.ir

۲. استادیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

Email: nasresfahani@pnu.ac.ir

چکیده

منافعه اوکراین به‌مثابه یکی از تحولات ژئوپلیتیکی سرنوشت‌ساز دهه اخیر، پیامدهای گسترده‌ای بر معماری امنیتی، اقتصادی و نهادی اوراسیا دارد. مسئله اصلی این پژوهش بررسی آثار پیروزی احتمالی روسیه در این جنگ بر ساختارهای منطقه‌ای و جایگاه قدرت‌های میانی به‌ویژه ایران است. هدف مطالعه، تحلیل مسیرهای محتمل آینده و ارزیابی فرصت‌ها و تهدیدهای ناشی از آن برای سیاست خارجی ایران است. روش تحقیق سناریونویسی کیفی-تحلیلی بوده که با بهره‌گیری از چهارچوب نظریه سناریو و در چهارچوب رهیافت‌های ثنونا لیسیم و وابستگی متقابل پیچیده، متغیرهای کلیدی و عوامل بحران‌زا شناسایی و چهار سناریوی متمایز ترسیم گردید: «گسترش هژمونی روسیه و انزوای غرب»، «تقابل ساختاری و بازی چندقطبی»، «هم‌گرایی روسیه-چین و مسیر راهبای آسیای مرکزی» و «سقوط ناگهانی و فروپاشی کنترل مرکزی». یافته‌ها حاکی است دو سناریوی نخست از آن‌رو که با منطق قدرت و واکنش متقابل بازیگران اصلی هم‌خوانی دارند، بیشترین احتمال تحقق را در بر خواهند داشت؛ سناریوی سوم به‌عنوان روندی مکمل در شرایط تداوم فشار غرب بر مسکو قابل تصور است و سناریوی چهارم، هرچند کم‌احتمال، بیشترین ظرفیت بی‌ثبات‌کننده را داراست. نتایج پژوهش بیانگر آن است که پیامدهای مشترک همه سناریوها شامل بازتنظیم معماری امنیتی اوراسیا، بازتعریف مسیرهای انرژی و ترانزیت و ارتقای نقش قدرت‌های متوسط است. از دیدگاه سیاست‌گذاری، پیشنهاد شده است که غرب باید بر حفظ بازدارندگی و کاهش وابستگی انرژی به روسیه تمرکز کند؛ چین همکاری با مسکو را با احترام به حاکمیت کشورهای میزبان و تنوع‌بخشی مسیرهای تجاری مدیریت نماید و ایران با بهره‌گیری از فرصت‌های ترانزیتی و دیپلماسی اقتصادی، راهبرد موازنه‌گرایی هوشمندانه را برای صیانت از استقلال راهبردی خود در پیش گیرد.

کلیدواژه‌ها: روسیه، اوکراین، اوراسیا، ایران، نظم جهانی، سناریوها

مقدمه و بیان مسئله

تحولات ژئوپلیتیکی ناشی از جنگ روسیه و اوکراین، یکی از مهم‌ترین بحران‌های امنیتی قرن بیست‌ویکم را رقم زده است. پیروزی احتمالی روسیه در این جنگ می‌تواند موازنه قدرت در اوراسیا را به‌طور بنیادین تغییر دهد و پیامدهایی عمیق بر ساختار امنیتی، اقتصادی و نهادی منطقه بر جای گذارد. اهمیت این موضوع در آن است که اوراسیا به‌عنوان پیوندگاه اروپا و آسیا، نقشی کلیدی در مسیرهای انرژی، تجارت جهانی و رقابت‌های ژئوپلیتیکی ایفا می‌کند و هر تغییر در نظم آن، اثرات فرامنطقه‌ای خواهد داشت.

هدف این پژوهش، تحلیل پیامدهای پیروزی احتمالی روسیه بر اوراسیا با استفاده از رویکرد نظریه سناریو در روابط بین‌الملل است. پرسش‌های اصلی عبارت‌اند از:

۱. در صورت پیروزی روسیه، چه سناریوهای محتملی برای آینده اوراسیا قابل ترسیم است؟

۲. هر سناریو چه پیامدهای امنیتی، اقتصادی و نهادی به‌همراه دارد؟

۳. کدام متغیرها بیشترین نقش را در شکل‌گیری این سناریوها ایفا می‌کنند؟

در این راستا پرسش محوری پژوهش بدین‌سان قابل طرح است: پیروزی احتمالی روسیه در جنگ اوکراین چگونه می‌تواند با تغییر معماری امنیتی، اقتصادی و نهادی اوراسیا بر منافع ملی ایران اثرگذار باشد و چه سناریوهایی برای بهره‌برداری ایران از فرصت‌ها و مدیریت تهدیدها در این شرایط قابل تصور است؟

فرض بنیادین پژوهش در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش چنین است: پیروزی روسیه در اوکراین، با توجه به منطق قدرت و واکنش متقابل بازیگران اصلی، بیشترین احتمال را در قالب دو سناریوی «گسترش هژمونی و انزوای غرب» و «تقابل ساختاری و بازی چندقطبی» دارد. در هر دو مسیر، ایران می‌تواند با بهره‌گیری از موقعیت ژئوپلیتیکی و ظرفیت‌های ترانزیتی خود، جایگاه منطقه‌ای‌اش را ارتقا دهد. باین‌حال، موفقیت ایران در بهره‌برداری از این فرصت‌ها منوط به اتخاذ راهبرد «موازنه‌گرایی هوشمندانه» است؛ به‌گونه‌ای که ضمن تعمیق همکاری با روسیه و چین، از وابستگی بیش از حد به یک بلوک جلوگیری کرده و روابط متوازن با غرب و سایر بازیگران را حفظ کند. در غیر این صورت، خطر گرفتار شدن در رقابت‌های بلوکی و محدود شدن فضای مانور دیپلماتیک ایران افزایش خواهد یافت.

۱. پیشینه پژوهش

پیرامون پیامدهای پیروزی احتمالی روسیه در جنگ اوکراین طی سال‌های اخیر در قالب رویکردهای متنوع نظری و روش‌شناختی گسترش یافته است.

گوتز و اکمن (Götz & Ekman, 2024) با تمرکز بر زمینه‌ها، علل و پیامدهای جنگ، سه دسته تبیین، جاه‌طلبی‌های امپریالیستی، عوامل داخلی و فشارهای خارجی را شناسایی کرده و بر ضرورت رویکرد چندعلتی تأکید کرده‌اند.

چاراپ و پریه (Charap & Priebe, 2023) نیز با بهره‌گیری از تحلیل راهبردی، سناریوهای پایان جنگ را بررسی و بر اهمیت اجتناب از جنگی طولانی و پرهزینه برای همه طرف‌ها تأکید کرده‌اند. در حوزه نظریه‌های روابط بین‌الملل، تحلیل‌های واقع‌گرایانه و لیبرالیستی معتقدند برداشتهای متفاوت از امنیت و نظم بین‌الملل، مسیرهای سیاسی متضادی را شکل می‌دهد (Alibeli, 2024) در همین راستا، پژوهش‌هایی با تمرکز بر «صلح باکیفیت» به امکان‌سنجی دستیابی به صلح پایدار پس از درگیری‌های شدید پرداخته و بر نقش نهادسازی و کاهش احتمال بازگشت به جنگ تأکید کرده‌اند (Naasz & Steele, 2022).

در سطح منطقه‌ای، کازانتسف و همکاران (Kazantsev et al., 2021) جایگاه آسیای مرکزی را در چهارچوب «اوراسیای بزرگ» بررسی کرده و تعاملات روسیه و چین را تحلیل کرده‌اند.

گابویف (Hamilton, 2024) نیز به ابعاد ژئوپلیتیکی و اقتصادی محور مسکو-پکن و پیامدهای آن برای نظم منطقه‌ای پرداخته است.

افزون بر این، کوسا (Kuosa, 2025) با مرور سه سال جنگ اوکراین، پایداری برخی سناریوها و تغییرپذیری دیگر مسیرها را نشان داده است.

اسمولوفسکا و همکاران (Osmolovska et al., 2025) هفت سناریوی امنیتی برای سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۶ ترسیم کرده‌اند که طیفی از تثبیت تا بی‌ثباتی شدید را در برمی‌گیرد.

در سطح روابط روسیه و غرب نیز فان‌در توگت (Van der Togt, 2022) سه سناریوی اصلی را برای آینده این روابط ارائه کرده است.

پژوهش حاضر با الهام از این پژوهش‌ها، درصدد است برخلاف عمده این مطالعات که مرتبط با ایران نیست یا تنها یک یا دو احتمال را بررسی کرده‌اند، چهار سناریوی جامع را براساس متغیرهای کلیدی و نامعین‌های بحرانی ترسیم و مقایسه کرده و با رویکرد تطبیقی-تحلیلی و استفاده از شاخص‌های «احتمال وقوع» و «شدت اثر»،

سناریوها در چهارچوبی وزنی اولویت‌بندی شده و پیامدهای آن برای اوراسیا و بازیگران فرامنطقه‌ای همچون غرب، چین و ایران را در کانون تحلیل قرار دهد. امتزاج نظریه سناریو با داده‌های به‌روز و تحلیل روندهای جاری، اعتبار و پیش‌بینی‌پذیری نتایج را تقویت می‌کند.

۲. چهارچوب نظری-تحلیلی

سناریونویسی در روابط بین‌الملل ریشه در مطالعات راهبردی و آینده‌پژوهی دارد و به‌عنوان روشی نظام‌مند برای تحلیل مسیرهای محتمل آینده شناخته می‌شود. این نظریه نخستین‌بار توسط کاهن و وینر در قالب «قاب‌بندی برای گمانه‌زنی» مطرح شد که بر شناسایی متغیرهای کلیدی و تناقض‌های محوری تأکید داشت (Kahn & Wiener, 1967). پیتر واک، سناریوها را چهارچوب‌هایی تحلیلی برای طراحی واکنش‌های خلاقانه در برابر ناپایداری محیطی می‌داند (Wack, 1985 p. 85). شوماکر مراحل سناریوسازی را شامل شناسایی عوامل محرک، تعیین نامعین‌ها، ترکیب عناصر و آزمون استراتژی‌ها معرفی می‌کند (Schoemaker, 1995 p. 28). از دیدگاه شوارتز، هدف سناریوپردازی پیش‌گویی نیست، بلکه آماده‌سازی برای آینده‌های متنوع و تقویت انعطاف‌پذیری سازمانی است (Schwartz, 1996, pp. 12-14). واندلر هایدن چهار کارکرد کلیدی سناریو را شامل گسترش تفکر راهبردی، حذف پیش‌فرض‌های پنهان، تحرک ذی‌نفعان و آزمون فرضیات می‌داند (Van der Heijden, 2005 p. 46).

رینگلند نیز بر ویژگی «مفصل‌گویی» تأکید دارد تا سناریوها بتوانند مخاطب را از نظر فرهنگی و روان‌شناختی درگیر کنند (Ringland, 2006 p. 21). این ترکیب تحلیل منطقی و روایت‌پردازی جذاب، سناریوها را به ابزارهایی مؤثر برای تصمیم‌سازی تبدیل می‌کند. آمر و همکاران تأکید می‌کنند که سناریوسازی باید تلفیقی از روش‌های کیفی و کمی باشد تا پیوندی معتبر میان داده‌ها و تصویرهای فرضی برقرار شود (Amer, Daim, & Jetter, 2013 p. 27).

برادفیلد و همکاران گسترش سناریونویسی را به محیط متلاطم پس از جنگ سرد نسبت می‌دهند (Bradfield et al., 2005 p. 797).

رامیرز و همکاران سناریو را «روش‌شناسی دانشگاهی» می‌دانند که ظرفیت تحلیل گفتمان‌های متضاد قدرت‌ها را دارد (Ramirez et al., 2015 p. 72). همچنین، سناریوپردازی به سازمان‌ها کمک کرده تا در بحران‌های ژئوپلیتیکی واکنش‌های سریع و هماهنگ داشته باشند (McMaster & Watson, 2013 p. 33).

در روابط بین‌الملل، سناریوها حول سه محور سازمان‌دهی می‌شوند: متغیرهای کلان (نظم قدرت، فناوری، اقلیم)، نامعین‌های بحرانی (تصمیمات رهبری واکنش متحدان، فشار داخلی) و نقاط اجتماع مؤثر (مکان‌های استراتژیک، منابع حیاتی). این چهارچوب به تحلیل‌گران امکان می‌دهد سناریوهای محتمل را با عمق ساختاری بررسی کرده و پیامدهای آن‌ها را از منظر منافع ملی و تعادل قدرت بسنجند. مزیت اصلی این نظریه، تأکید بر عدم قطعیت و دعوت به «اندیشه‌گری چندمسیره»^۱ به جای پیش‌بینی خطی است.

«شدت اثر» و «احتمال وقوع» هر سناریو را می‌توان بر پایه ترکیب از منطق نظری، شواهد تاریخی، داده‌های موجود و تحلیل مقایسه‌ای متغیرهای کلیدی گمانه‌زنی کرد بنابراین مبنای ارزیابی احتمال وقوع چنین خواهد بود:

- ❖ توان اقتصادی روسیه پس از جنگ: شاخص‌هایی مثل رشد یا رکود اقتصادی، تاب‌آوری در برابر تحریم‌ها و توان تأمین مالی سیاست خارجی؛
 - ❖ واکنش و ظرفیت غرب: میزان انسجام ناتو و اتحادیه اروپا، اراده سیاسی برای مهار یا تعامل با روسیه و ابزارهای فشار اقتصادی-دیپلماتیک؛
 - ❖ پویایی روابط روسیه-چین: عمق همکاری یا رقابت پنهان، هم‌گرایی منافع در اوراسیا و ظرفیت پروژه‌های مشترک؛
 - ❖ ثبات داخلی روسیه: انسجام نخبگان، کنترل بر مناطق پیرامونی و سطح نارضایتی اجتماعی؛
- با سنجش این متغیرها در هر سناریو و مقایسه با روندهای جاری و تجربه‌های مشابه تاریخی (مثل جنگ سرد یا بحران‌های پسا شوروی)، یک برآورد نسبی از احتمال وقوع به دست آمد.
- مبنای ارزیابی شدت اثر
- ❖ دامنه جغرافیایی تأثیر: آیا پیامدها محدود به بخشی از اوراسیاست یا کل منطقه و حتی نظام جهانی را در برمی‌گیرد.
 - ❖ عمق تغییرات ساختاری: میزان بازتعریف نهادهای امنیتی، اقتصادی و قواعد بازی منطقه‌ای.
 - ❖ مدت‌زمان اثرگذاری: کوتاه‌مدت، میان‌مدت یا بلندمدت بودن پیامدها.

❖ شدت پیامدهای امنیتی و اقتصادی: از تغییرات محدود در توازن قوا تا بی‌ثباتی گسترده یا فروپاشی ساختارها.

روی هم رفته باید گفت نظریه سناریو در روابط بین‌الملل ابزاری کم‌مانند برای تحلیل چالش‌های ساختاری و برون‌رفت از بحران‌های پیچیده است که با تلفیق تحلیل کیفی، روایت‌پردازی جذاب و آزمون استراتژیک در شرایط نامطمئن، به سیاست‌گذاران امکان تا تصمیم‌های راهبردی خود را پیش از وقوع رخدادها آزمایش کنند و تاب‌آوری نظامی، اقتصادی و دیپلماتیک کشورها را ارتقا بخشند. کاربست این نظریه در رابطه کشورهای درگیر تنش‌های ژئوپلیتیکی، همچون روسیه و اوکراین، آن است که سناریوسازی می‌تواند زوایای کمتر محتمل را نیز نمایان و بدین ترتیب از سوگیری‌های آشکار و پنهان تصمیم‌سازان بکاهد.

۳. بستر ژئوپلیتیکی اوراسیا

اوراسیا که بیش از یک‌سوم خشکی‌های جهان را در برمی‌گیرد، همواره در کانون نظریه‌های ژئوپلیتیکی قرار داشته است. نظریه «قلب زمین» مکی‌ندر بر این اصل استوار بود که تسلط بر اروپای شرقی کلید کنترل «هارتلند» و در نهایت سلطه بر «جزیره جهانی» است (Mackinder, 1943 p. 150). این منطقه به دلیل وسعت، جمعیت، منابع انرژی، مسیرهای ترانزیت و تنوع فرهنگی، جایگاهی بی‌بدیل در نظم جهانی دارد (Zhao et al., 2022 p. 3). پس از جنگ سرد، اهمیت اوراسیا در پیوند شرق و غرب و رقابت قدرت‌های بزرگ برجسته‌تر شد (Clark, 2011 p. 27).

روسیه به‌عنوان بزرگ‌ترین کشور اوراسیا و قدرتی هسته‌ای، نقشی محوری در معادلات امنیتی و اقتصادی ایفا می‌کند. موقعیت جغرافیایی آن از اروپای شرقی تا شرق آسیا، امکان نقش‌آفرینی در هر دو حوزه را فراهم کرده است (Kolosov & Zotova, 2022 p. 82). از منظر امنیتی، روسیه با تکیه بر توان نظامی و پیمان‌هایی مانند CSTO نفوذ خود را در حوزه پسا شوروی تثبیت کرده است (Van der Heijden, 2005 p. 46). از نظر اقتصادی، با ذخایر عظیم نفت و گاز، یکی از تأمین‌کنندگان اصلی انرژی برای اروپا و آسیا محسوب می‌شود و از این ابزار به‌عنوان اهرم فشار ژئوپلیتیکی بهره می‌گیرد (بصری‌نیا و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۲۱؛ Köstem, 2022 p. 119).

اوکراین در این معادله جایگاهی استراتژیک دارد؛ به‌عنوان پل زمینی میان روسیه و اروپا و مسیر کلیدی انتقال گاز، این کشور به بازیگری مهم در صادرات غلات بدل شده است (Zhao et al., 2022 p. 7). از دید مسکو، اوکراین بخشی از «حوزه نفوذ طبیعی»

روسیه است و پیوستن آن به ناتو یا اتحادیه اروپا تهدیدی مستقیم تلقی می‌شود (Kolosov & Zotova, 2022 p. 90). در مقابل، غرب اوکراین را خط مقدم دفاعی در برابر روسیه می‌داند و از ۲۰۱۴ با تقویت همکاری‌های نظامی و اقتصادی، تلاش کرده آن را در مدار خود نگه دارد (Ramirez et al., 2015 p. 73). جنگ روسیه و اوکراین از ۲۰۲۲ این رقابت ژئوپلیتیکی را به اوج رسانده است. روسیه با ابزارهای نظامی و انرژی در پی تثبیت موقعیت خود است (Amer et al., 2013 p. 28) و غرب با تحریم‌ها و حمایت نظامی از اوکراین درصدد مهار آن برآمده است (Bradfield et al., 2005 p. 800). در این بستر، اوراسیا به صحنه برخورد راهبردهای متضاد تبدیل شده است: راهبرد روسیه برای بازسازی حوزه نفوذ شوروی و ایجاد بلوک اوراسیایی، در برابر راهبرد غرب برای ادغام کشورهای میانی در ساختارهای یورو-آتلانتیک (Schwartz, 1996 p. 14).

از منظر اقتصادی، گزارش IMEMO حاکی است اقتصاد روسیه با وجود تحریم‌ها بخشی از ظرفیت تولید و صادرات خود را حفظ کرده، اما رشد آن شکننده باقی‌مانده و اتکای بالا به انرژی و محدودیت فناوری مانع جهش اقتصادی است (Dynkin & Baranovsky, 2019 p. 87). داده‌های استاتیسکا نیز بیانگر آن است که روسیه در سال ۲۰۲۵ یازدهمین اقتصاد بزرگ جهان است؛ اما تولید ناخالص داخلی سرانه کاهش یافته و نابرابری درآمدی بالاست؛ به‌طوری‌که ۲۰ درصد ثروتمندترین جمعیت، ۴۶ درصد کل درآمد کشور را در اختیار دارند (Statista Research Department, 2025 p. 4). همچنین، بخش انرژی همچنان ستون فقرات اقتصاد روسیه است؛ اما تغییر مسیر صادرات از اروپا به آسیا با چالش‌های زیرساختی و قیمتی روبه‌رو است (Henderson & Mitrova, 2020, p. 108).

در مجموع، روسیه با وجود منابع طبیعی و جایگاه ژئوپلیتیکی، اقتصادی «پایدار اما آسیب‌پذیر» دارد. بستر ژئوپلیتیکی اوراسیا امروز بیش از هر زمان دیگری به تعامل و تقابل روسیه و غرب گره‌خورده است. موقعیت جغرافیایی و منابع طبیعی این پهنه، آن را به جایگاهی کلیدی در نظم جهانی بدل کرده که هر تغییر در آن پیامدهایی فراتر از مرزهای منطقه خواهد داشت (چگنی‌زاده، ۱۴۰۲: ۱۱). در این میان، اوکراین به‌عنوان نقطه تلاقی این دو راهبرد، نقشی تعیین‌کننده در آینده اوراسیا ایفا می‌کند.

شایان ذکر است که می‌توان چهار سناریو برای جنگ روسیه و اوکراین در نظر گرفت: ۱. سناریوی پیروزی روسیه بر اوکراین؛ ۲. سناریوی شکست روسیه از اوکراین؛ ۳. سناریوی پایان جنگ بدون شکست یکی از طرفین؛ ۴. سناریوی تداوم جنگ

فرسایشی. با وجود این در مقاله حاضر پیامدهای وقوع سناریوی اول (یعنی پیروزی روسیه) را در منطقه اوراسیا مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

اما برای تحلیل منطق رفتاری روسیه در جنگ اوکراین، استفاده از «واقع‌گرایی تهاجمی»^۱ به‌عنوان چهارچوب نظری مناسب به نظر می‌رسد. این نظریه که توسط جان مرشایمر توسعه‌یافته، بر این فرض استوار شده است که قدرت‌های بزرگ در یک نظام بین‌الملل آنارشیک همواره در پی افزایش قدرت نسبی خود هستند تا امنیتشان تضمین شود (Mearsheimer, 2001, p. 29) در این چهارچوب، اقدام روسیه در اوکراین را می‌توان تلاشی برای جلوگیری از گسترش ناتو و حفظ حوزه نفوذ سنتی خود دانست. در کنار آن، نظریه «موازنه تهدید»^۲ استفان والت نیز در کنار نظریه واقع‌گرایی تهاجمی قدرت تبیینی را بالا می‌برد. بر مبنای این نظریه، دولت‌ها نه صرفاً در برابر قدرت، بلکه در برابر تهدیدات ادراک‌شده اقدام به موازنه‌سازی می‌کنند (Walt, 1987, p. 21) از این منظر، روسیه پیوستن احتمالی اوکراین به ناتو را تهدیدی مستقیم علیه امنیت ملی خود تلقی کرده و واکنش نظامی را به‌مثابه ابزار بازدارندگی برگزیده است. همچنین، نظریه ژئوپلیتیک کلاسیک به‌ویژه ایده «هارتلند» مکیندر، اهمیت اوراسیا و اروپای شرقی را برای سلطه جهانی برجسته می‌سازد (Mackinder, 1943, p. 150) این چهارچوب مبین آن است که چرا روسیه اوکراین را به‌عنوان نقطه کلیدی در حفظ جایگاه ژئوپلیتیکی خود می‌پندارد.

در نهایت، نظریه «وابستگی متقابل پیچیده»^۳ کیوهان و نای نیز قابل کاربست برای تحلیل پیامدهای اقتصادی و نهادی جنگ است. بر مبنای این رویکرد، روابط بین‌الملل صرفاً بر قدرت نظامی استوار نیست، بلکه شبکه‌های اقتصادی، انرژی و نهادهای بین‌المللی نیز بر رفتار دولت‌ها اثرگذارند (Keohane & Nye, 2012, p. 20). در این چهارچوب، تحریم‌های غرب و تلاش روسیه برای هم‌گرایی با چین و آسیای مرکزی قابل تبیین است. بنابراین، ترکیب چهار نظریه «واقع‌گرایی تهاجمی»، «موازنه تهدید»، «ژئوپلیتیک کلاسیک» و «وابستگی متقابل پیچیده» می‌تواند چهارچوبی جامع برای تحلیل رفتار روسیه در جنگ اوکراین فراهم آورد. این چهارچوب هم منطق امنیتی و ژئوپلیتیکی اقدامات روسیه را توضیح می‌دهد و هم پیامدهای اقتصادی و نهادی آن را روشن می‌سازد.

1. Offensive Realism

2. Balance of Threat

3. Complex Interdependence

۴. سناریوهای محتمل در صورت پیروزی روسیه

پیروزی احتمالی روسیه در جنگ اوکراین می‌تواند نقطه عطفی در ژئوپلیتیک اوراسیا باشد. این تحول نه تنها توازن قدرت در اروپای شرقی را دگرگون می‌سازد، بلکه پیامدهای گسترده‌ای بر معماری امنیتی، اقتصادی و نهادی منطقه خواهد داشت. تحلیل سناریوهای محتمل به بازیگران منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای کمک می‌کند تا فرصت‌ها و تهدیدها را شناسایی کرده و راهبردهای سازگار و پیش‌دستانه طراحی کنند. برای ایران نیز، به عنوان کشوری که در قلب مسیرهای ترانزیتی و انرژی اوراسیا قرار دارد، این تحولات می‌تواند هم فرصت‌های تازه‌ای برای ارتقای جایگاه ژئوپلیتیکی فراهم آورد و هم تهدیدهایی در قالب وابستگی بیش از حد به شرق یا فشار رقابت‌های بلوکی ایجاد نماید.

۴-۱. سناریوی «گسترش هژمونی روسیه و انزوای غرب در اوراسیا»

در این سناریو، مسکو با تثبیت دستاوردهای نظامی و سیاسی خود، به سمت گسترش هژمونی در اوراسیا حرکت می‌کند و غرب را در موقعیت انزوای نسبی قرار می‌دهد. تثبیت کنترل روسیه بر مناطق اشغالی و ایجاد کمربند امنیتی در مرزهای غربی، امکان مهار تهدیدات ناتو را فراهم می‌سازد (Van der Togt, 2022 p. 4). بهره‌گیری از انرژی به عنوان اهرم فشار بر اروپا و بازتعریف مسیرهای صادراتی به سمت شرق و جنوب، از دیگر ویژگی‌های این مسیر است (Kuosa, 2025 p. 6). همچنین، روسیه با استفاده از سازمان پیمان امنیت جمعی (CSTO) و ابتکارهای تازه، متحدان منطقه‌ای را جذب کرده و نفوذ ژئوپلیتیکی خود را تقویت می‌کند (Osmolovska et al., 2025 p. 12). از منظر امنیتی، این روند به بازآرایی ساختار قدرت در اوراسیا منجر می‌شود. روسیه با استقرار نیروهای نظامی در مناطق کلیدی و افزایش همکاری‌های دفاعی با کشورهای هم‌سو، یک «کمربند بازدارندگی» در برابر ناتو ایجاد می‌کند (Monaghan, 2023 p. 88). این امر آزادی عمل ناتو در شرق اروپا را محدود کرده و کشورهای بالتیک و اروپای شرقی را در موقعیت دشوارتری قرار می‌دهد (Giles, 2023 p. 54). در حوزه اقتصادی، روسیه با تغییر مسیرهای تجاری و انرژی وابستگی خود به غرب را کاهش داده و به سمت هم‌گرایی با شرق و جنوب حرکت می‌کند (Henderson & Mitrova, 2020, 98). این روند شامل توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل اوراسیایی، سرمایه‌گذاری مشترک با چین در پروژه‌های «کمربند-راه» و گسترش صادرات انرژی به آسیا است (Hamilton, 2024 p. 39). اروپا در مقابل، ناچار به بازآرایی زنجیره‌های تأمین و یافتن منابع جایگزین انرژی خواهد شد.

(Smith, 2024 p. 75). از نظر نهادی، پیروزی روسیه می‌تواند به تضعیف نهادهای بین‌المللی تحت رهبری غرب و تقویت نهادهای موازی چون اتحادیه اقتصادی اوراسیا و سازمان همکاری شانگهای منجر شود (Lo, 2023 p. 58). این روند به شکل‌گیری یک بلوک اوراسیایی منسجم‌تر با قواعد متفاوت از نظم لیبرال غربی می‌انجامد (Trenin, 2023). پیامد برای ایران: این سناریو فرصت‌هایی برای بهره‌گیری از کریدورهای ترانزیتی شمال-جنوب، افزایش صادرات انرژی و پیوند به شبکه‌های اوراسیایی فراهم می‌کند. با این حال، خطر وابستگی بیش از حد به شرق و کاهش تنوع شرکا نیز وجود دارد. ایران باید با موازنه‌گرایی هوشمندانه، ضمن بهره‌گیری از فرصت‌ها، از گرفتار شدن در یک بلوک بسته پرهیز کند.

۴-۲. سناریوی «تقابل ساختاری و بازی چندقطبی»

این سناریو یکی از محتمل‌ترین مسیرهاست و بر پایه بازگشت به رقابت بلوکی و توازن قوا شکل می‌گیرد (Alibeli, 2024 p. 216). پیروزی روسیه و کنترل پایدار بر بخش‌هایی از اوکراین، سیاست خارجی تهاجمی‌تر مسکو را تقویت می‌کند (ICUV, 2023 p. 5). در مقابل، ایالات متحده و اتحادیه اروپا حضور نظامی خود را در بالتیک، لهستان و دریای سیاه افزایش خواهند داد (JPMorgan, 2025 p. 7).

سه محور اصلی این سناریو عبارت‌اند از:

❖ ادراک تهدید متقابل: روسیه پیروزی خود را نشانه ضعف غرب می‌داند، درحالی‌که غرب آن را تهدیدی مستقیم برای امنیت اروپا تلقی می‌کند (Charap & Priebe, 2023 p. 12).

❖ رقابت بر سر متحدان میانی: کشورهایی چون قزاقستان، آذربایجان و گرجستان به میدان رقابت روسیه و غرب بدل می‌شوند (Monaghan, 2023).

❖ تشدید جنگ‌های نیابتی: هر دو طرف برای فرسایش قدرت یکدیگر از درگیری‌های نیابتی بهره خواهند گرفت (Giles, 2023 p. 59).

در این چهارچوب، اوراسیا به صحنه رقابت تسلیحاتی جدیدی بدل می‌شود. ناتو با استقرار نیروهای واکنش سریع و سامانه‌های دفاع موشکی پیشرفته در شرق اروپا بازدارندگی می‌جوید (Kofman et al, 2021 p. 22). روسیه نیز با افزایش بودجه نظامی، توسعه زرادخانه هسته‌ای تاکتیکی و گسترش همکاری‌های دفاعی با چین و ایران واکنش نشان خواهد داد (Hamilton, 2024). این وضعیت خطر درگیری‌های تصادفی یا عمدی را افزایش داده و ثبات منطقه‌ای را شکننده خواهد کرد (Lo, 2023 p. 63).

از منظر اقتصادی، شکل‌گیری بلوک‌های تجاری-انرژی جداگانه محتمل است. روسیه و متحدانش با تمرکز بر بازارهای آسیایی و مسیرهای ترانزیتی جایگزین، در پی کاهش وابستگی به غرب هستند (Henderson & Mitrova, 2020 p. 108). اروپا نیز با تنوع‌بخشی به منابع وارداتی، تلاش دارد وابستگی به انرژی روسیه را به صفر برساند (Herranz-Surrallé, 2024 p. 80). این جدایی اقتصادی زنجیره‌های تأمین جهانی را بازترسیم کرده و هزینه‌های تجارت بین‌المللی را افزایش خواهد داد.

در سطح نهادی، این سناریو بر تضعیف نهادهای چندجانبه موجود و تقویت ائتلاف‌های هم‌سو استوار است. روسیه ممکن است اتحادیه اقتصادی اوراسیا و سازمان همکاری شانگهای را تقویت کند، درحالی‌که غرب بر ناتو و اتحادیه اروپا تکیه خواهد کرد (Trenin, 2023 p. 49). این روند خطر «دوپاره شدن» نظام بین‌الملل را افزایش داده و همکاری در موضوعات جهانی مانند تغییرات اقلیمی یا امنیت سایبری را دشوارتر خواهد کرد (Van der Togt, 2022 p. 6). هم‌گرایی EAEU و SCO در حوزه‌هایی چون تجارت آزاد و انرژی، ظرفیت ایجاد بلوک اوراسیایی با قواعد متفاوت از هنجارهای لیبرال را دارد (Gatev & Diesen, 2018 p. 18)؛ (Sahakyan & Gärtner, 2021 p. 44). این روند مشروعیت نهادهای لیبرال مانند WTO یا IMF را تضعیف کرده و قواعد بازی جهانی را بازتعریف می‌کند.

سناریوی فوق، فرصت‌هایی برای تعمیق همکاری با روسیه و چین و بهره‌گیری از بلوک اوراسیایی فراهم خواهد کرد. ایران می‌تواند جایگاه ترانزیتی خود را تقویت کرده و از سرمایه‌گذاری‌های منطقه‌ای سود ببرد؛ اما تهدیدهایی چون وابستگی شدید به شرق، کاهش تنوع روابط خارجی و فشار رقابت‌های بلوکی نیز وجود دارد. بدین‌سان برای ایران ضروری است با دیپلماسی فعال و موازنه‌گرایی، از گرفتار شدن در رقابت‌های نیابتی پرهیز کند.

درمجموع، این سناریو به‌جای ایجاد ثبات، به تشدید رقابت بلوکی، افزایش هزینه‌های نظامی و کاهش همکاری‌های بین‌المللی منجر خواهد شد. این روند، ظرفیت حل‌وفصل مسالمت‌آمیز بحران‌ها را کاهش داده و هماهنگی در برابر چالش‌های فراملی را مختل می‌کند (Keohane, 2020 p. 14). همچنین، فروپاشی زنجیره‌های تأمین و محدودیت جریان سرمایه و فناوری می‌تواند رشد اقتصادی جهانی را کند کرده و شکاف توسعه‌ای میان کشورها را عمیق‌تر سازد (Ikenberry, 2020 p. 42). برای ایران نیز، تقویت بلوک اوراسیایی ممکن است وابستگی به شرق، کاهش تنوع شرکا و افزایش فشار رقابت‌های منطقه‌ای را در پی داشته باشد.

۳-۴. سناریوی «هم‌گرایی روسیه-چین و مسیر رهایی آسیای مرکزی»

سناریوی «هم‌گرایی روسیه-چین و مسیر رهایی آسیای مرکزی» بر این فرض استوار است که پیروزی روسیه در جنگ اوکراین، انگیزه و توان دو قدرت را برای تعمیق همکاری در آسیای مرکزی افزایش خواهد داد. این هم‌گرایی بر پایه محرک‌های ژئوپلیتیکی، اقتصادی و امنیتی شکل می‌گیرد و هم‌زمان منافع مسکو و پکن را تأمین کرده و برای کشورهای آسیای مرکزی نیز امکان کاهش وابستگی یک‌جانبه به غرب یا روسیه را فراهم می‌آورد (Kazantsev et al., 2021 p. 59).

در این چهارچوب، روسیه نقش ضامن امنیتی و چین نقش موتور محرک اقتصادی را ایفا می‌کنند (Flikke & Wilhelmsen, 2011 p. 870). روسیه در پی جبران فشار تحریم‌های غرب از طریق تعمیق روابط با شرق و بهره‌گیری از ظرفیت‌های اقتصادی چین است (Hamilton, 2024 p. 41)؛ درحالی‌که چین به دنبال تضمین امنیت مسیرهای «کمربند-راه» و دسترسی پایدار به منابع انرژی و مواد خام منطقه است (Rolland, 2019 p. 112). کشورهای آسیای مرکزی نیز با سیاست «چندبرداری» می‌کوشند روابط متوازن با هر دو قدرت را حفظ کنند (Laruelle, 2021 p. 24؛ جعفری و فلاح، ۱۴۰۲: ۲۰۰-۲۰۷).

در حوزه امنیتی، سازمان همکاری شانگهای (SCO) به بستر اصلی هماهنگی بدل می‌شود. روسیه با تکیه بر پیمان امنیت جمعی (CSTO) و حضور نظامی در پایگاه‌های کلیدی، نقش بازدارنده در برابر تهدیدات خارجی ایفا می‌کند (Lo, 2023 p. 61) و چین با سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های مرزی و فناوری‌های نظارتی، ثبات داخلی را تقویت می‌سازد (Pantucci & Lain, 2016 p. 37). این همکاری می‌تواند نفوذ ناتو و آمریکا را کاهش داده و معماری امنیتی اوراسیایی تازه‌ای پدید آورد (Kaczmariski, 2017 p. 98).

از منظر اقتصادی، ادغام نسبی اتحادیه اقتصادی اوراسیا با ابتکار کمربند-راه (Kassenova, 2020 p. 15) مسیرهای تازه‌ای از چین به اروپا از طریق آسیای مرکزی و روسیه ایجاد می‌کند (Dadabaev, 2018 p. 54). روسیه از حق ترانزیت و نفوذ ژئوپلیتیکی بهره‌مند می‌شود، چین به بازارها و منابع دسترسی می‌یابد و کشورهای منطقه از سرمایه‌گذاری و توسعه زیرساختی سود می‌برند. بااین‌حال، خطر وابستگی بیش از حد به سرمایه و فناوری چینی و کاهش تنوع اقتصادی نیز وجود دارد (Cooley & Laruelle, 2019 p. 77).

در سطح نهادی، هم‌گرایی بیشتر SCO و EAEU می‌تواند چهارچوب‌های مشترکی برای تنظیم تجارت، سرمایه‌گذاری و همکاری امنیتی ایجاد کند (Kaczmariski, 2017). این روند هنجارهایی متفاوت از نظم لیبرال غربی ترویج می‌کند (Rolland, 2019 p. 118).

و کشورهای آسیای مرکزی را از حالت پیرامونی به بازیگران مؤثرتر بدل می‌سازد (Kazantsev et al., 2021 p. 65).

برای ایران، این سناریو هم فرصت و هم تهدید در بردارد. از یک‌سو، توسعه کریدورهای ترانزیتی شمال-جنوب و پیوند به شبکه‌های اوراسیایی می‌تواند جایگاه ژئوپلیتیکی ایران را ارتقا دهد و امکان جذب سرمایه و فناوری از شرق را فراهم آورد. از سوی دیگر، خطر وابستگی بیش از حد به روسیه و چین، کاهش تنوع شرکا و محدود شدن فضای مانور دیپلماتیک وجود دارد. بنابراین، راهبرد بهینه برای ایران، موازنه‌گرایی هوشمندانه، بهره‌گیری از فرصت‌های اقتصادی و ترانزیتی و حفظ روابط متوازن با شرق و غرب است.

در مجموع، سناریوی «هم‌گرایی روسیه-چین» می‌تواند به بازتعریف نظم اوراسیایی و کاهش نفوذ غرب بینجامد؛ اما تنها در صورتی برای ایران سودمند خواهد بود که با سیاستی چندبُعدی و منعطف همراه شود.

۴-۴. سناریوی «سقوط ناگهانی و فروپاشی کنترل مرکزی حاکمیت

روسیه»

سناریوی «سقوط ناگهانی و فروپاشی کنترل مرکزی حاکمیت روسیه» یکی از بدبینانه‌ترین مسیرهای پس از پیروزی احتمالی مسکو در اوکراین است. در این سناریو، پیروزی نظامی به ثبات سیاسی و اقتصادی پایدار بدل نمی‌شود و فشارهای فزاینده اقتصادی، اجتماعی و سیاسی پایه‌های حاکمیت را فرسوده می‌سازد. هزینه‌های سنگین جنگ، تحریم‌های طولانی‌مدت و کاهش سرمایه‌گذاری خارجی اقتصاد روسیه را به رکود عمیق می‌کشاند (Connolly, 2023 p. 14). تورم بالا و سقوط ارزش روبل نارضایتی عمومی را تشدید می‌کند (Åslund, 2023 p. 52).

از منظر سیاسی، تمرکز قدرت در کرملین و سرکوب مخالفان در شرایط بحران اقتصادی مشروعیت نظام را فرسوده و به اعتراضات گسترده و شکاف در میان نخبگان منجر می‌شود (Galeotti, 2023 p. 88). فشارهای قومی در جمهوری‌های خودمختار چون چچن و تاتارستان نیز می‌تواند به مطالبات جدایی‌طلبانه دامن زند (Hale, 2023 p. 119). در سطح بین‌المللی، انزوای روسیه و کاهش اعتماد حتی برخی شرکای شرقی، توان مسکو برای حفظ نفوذ در اوراسیا را محدود می‌کند (Lo, 2023 p. 67). در حوزه امنیتی، ارتش روسیه که منابع خود را در جنگ فرسوده کرده، با کمبود تجهیزات و کاهش روحیه روبه‌رو خواهد شد (Kofman et al, 2021 p. 35). این ضعف می‌تواند فرصت را برای

گروه‌های مسلح غیردولتی و مداخلات خارجی فراهم کند (Giles, 2023 p. 73). در داخل، خطر شورش‌های قومی و درگیری‌های مسلحانه افزایش می‌یابد و در خارج، کاهش بازدارندگی روسیه همسایگان را به همکاری بیشتر با ناتو سوق می‌دهد (Charap & Priebe, 2023 p. 19).

از نظر اقتصادی، کاهش صادرات انرژی و تغییر مسیر بازارهای جهانی درآمد ارزی روسیه را به شدت کاهش می‌دهد (Henderson & Mitrova, 2020, 96). صنایع کلیدی به دلیل کمبود فناوری و قطعات وارداتی دچار افت تولید و بیکاری گسترده می‌شوند (Connolly, 2023 p. 28). فروپاشی کنترل مرکزی می‌تواند به اقتصادهای محلی نیمه‌مستقل با سیاست‌های متفاوت منجر شود و انسجام اقتصادی کشور را از میان ببرد (Åslund, 2023 p. 60).

در سطح نهادی، پارلمان و دستگاه قضایی یا به ابزار جناح‌های قدرت بدل می‌شوند یا کارکرد خود را از دست می‌دهند (Hale, 2023 p. 125). در سیاست خارجی، روسیه احتمالاً از بسیاری نهادهای بین‌المللی کنار گذاشته شده و نهادهای منطقه‌ای تحت رهبری آن مانند اتحادیه اقتصادی اوراسیا یا سازمان پیمان امنیت جمعی با بی‌عملی یا خروج اعضا روبه‌رو خواهند شد.

فروپاشی کنترل مرکزی روسیه می‌تواند فرصت‌هایی چون افزایش نقش ایران در کریدورهای ترانزیتی و انرژی را فراهم آورد، زیرا خلأ ناشی از ضعف روسیه نیاز به مسیرهای جایگزین را برجسته می‌کند. با این حال، تهدیدهایی جدی نیز وجود دارد: بی‌ثباتی در قفقاز و آسیای مرکزی می‌تواند امنیت مرزهای شمالی ایران را به خطر اندازد، رقابت قدرت‌های دیگر برای پر کردن خلأ نفوذ روسیه فشارهای ژئوپلیتیکی تازه‌ای ایجاد کند و وابستگی بیش از حد ایران به شرق را پرهزینه سازد. بنابراین، ایران باید با موازنه‌گرایی هوشمندانه، تقویت دیپلماسی منطقه‌ای و تنوع‌بخشی به شرکا، از فرصت‌ها بهره‌گیرد و هم‌زمان خطرات ناشی از این سناریو را مهار کند.

۵. تحلیل تطبیقی سناریوها

پروزی احتمالی روسیه در جنگ اوکراین می‌تواند آینده اوراسیا را در مسیرهای متفاوتی قرار دهد. براساس چهارچوب سناریوسازی، چهار مسیر اصلی قابل تصور است: «گسترش هژمونی و انزوای غرب»، «تقابل ساختاری و بازی چندقطبی»، «هم‌گرایی روسیه-چین و مسیر رهایی آسیای مرکزی» و «سقوط ناگهانی و فروپاشی کنترل مرکزی». در سناریوی نخست، روسیه با تثبیت دستاوردهای نظامی و سیاسی، نفوذ

خود را در اروپای شرقی و حوزه پسا شوروی گسترش می‌دهد و بلوک امنیتی-اقتصادی تحت رهبری مسکو شکل می‌گیرد، هرچند وابستگی به انرژی و واکنش غرب ضعف آن است. سناریوی دوم بر رقابت بلوکی و توازن قوا استوار است و فرصت موازنه‌گرایی برای کشورهای میانی ایجاد می‌کند؛ اما هزینه‌های نظامی و خطر درگیری‌های نیابتی را افزایش می‌دهد. در سناریوی سوم، هم‌گرایی روسیه-چین با هم‌افزایی امنیتی و اقتصادی نفوذ دو قدرت را در آسیای مرکزی تقویت می‌کند و توسعه زیرساخت‌ها را تسهیل می‌سازد ولی وابستگی به چین و رقابت پنهان دو طرف تهدیدی بالقوه است. سناریوی چهارم بدبینانه‌ترین حالت است که در آن فشارهای اقتصادی و شکاف‌های اجتماعی موجب تضعیف کنترل مرکزی روسیه و بی‌ثباتی داخلی و منطقه‌ای می‌شود. از نظر احتمال وقوع، دو سناریوی «گسترش هژمونی» و «تقابل ساختاری» بیشترین شانس تحقق را دارند، درحالی‌که «هم‌گرایی روسیه-چین» به‌ویژه در صورت تداوم فشار غرب محتمل است و «سقوط ناگهانی» کم‌احتمال‌تر اما بسیار بی‌ثبات‌کننده خواهد بود. پیامدهای مشترک همه سناریوها شامل تغییر معماری امنیتی اوراسیا، بازتعریف مسیرهای انرژی و ترانزیت و افزایش نقش کشورهای میانی است.

براساس این شاخص‌ها به هر سناریو یک «شدت اثر» نسبی (۱ تا ۵) داده شد. سپس با ضرب این شدت در احتمال وقوع، «امتیاز کل» به‌دست آمد تا بتوان سناریوها را در یک چهارچوب مقایسه‌ای رتبه‌بندی کرد. در ادامه احتمال وقوع و شدت پیامدها براساس معیارهای زیر توسط مؤلفان در جدول شماره (۱) آورده شده است. احتمال وقوع براساس موارد زیر قابل پیش‌بینی هستند:

- ❖ تحلیل روندهای جاری در جنگ اوکراین و سیاست خارجی روسیه؛
- ❖ ارزیابی واکنش‌های غرب، چین و کشورهای منطقه؛
- ❖ بررسی منابع تحلیلی و گزارش‌های ژئوپلیتیکی معتبر.

همچنین شدت پیامدها بر پایه موارد زیر تخمین زده شده‌اند:

- ❖ میزان تغییر در ساختارهای امنیتی و اقتصادی اوراسیا؛
- ❖ اثرگذاری بر مسیرهای انرژی، ترانزیت و نهادهای منطقه‌ای؛
- ❖ پتانسیل بی‌ثبات‌سازی نظم بین‌الملل.

جدول ۱: مقایسه‌ای وزنی سناریوها

سناریوها	نقاط قوت برای روسیه	نقاط ضعف برای روسیه	احتمال وقوع	شدت اثر (۱-۵)	حاصل ضرب دو شاخص (احتمال × شدت)	پیامدهای خاص
۱. گسترش هژمونی و انزوای غرب	تثبیت نفوذ روسیه، کنترل انرژی، تقویت پیمان‌های امنیتی	وابستگی به انرژی، خطر واکنش غرب	۳۵	۴	۱۴۰	بلوک امنیتی-اقتصادی تحت رهبری مسکو، کاهش حضور غرب
۲. تقابل ساختاری و بازی چندقطبی	بازدارندگی متقابل، فرصت موازنه‌گرایی	هزینه نظامی بالا، خطر درگیری نیابتی	۳۰	۵	۱۵۰	تقسیم‌بندی آشکار اوراسیا به دو بلوک، کاهش همکاری چندجانبه
۳. هم‌گرایی روسیه-چین و مسیر راهی آسیای مرکزی	هم‌افزایی امنیتی-اقتصادی، توسعه زیرساخت	وابستگی به چین، رقابت پنهان	۲۵	۳	۷۵	ادغام نسبی نهادهای منطقه‌ای، افزایش نفوذ چین
۴. سقوط ناگهانی حاکمیت روسیه و فروپاشی کنترل مرکزی	فرصت برای قدرت‌های دیگر	بی‌ثباتی شدید، فروپاشی نهادها	۱۰	۵	۵۰	خلأ قدرت، تجزیه احتمالی، بی‌ثباتی گسترده

نتیجه‌گیری

تحلیل چهار سناریوی اصلی پیروزی احتمالی روسیه در جنگ اوکراین - «گسترش هژمونی و انزوای غرب»، «تقابل ساختاری و بازی چندقطبی»، «هم‌گرایی روسیه-چین و مسیر رهایی آسیای مرکزی» و «سقوط ناگهانی و فروپاشی کنترل مرکزی» - خبر از آن می‌دهند که هر یک از این احتمالات می‌تواند به بازتعریف عمیق نظم امنیتی، اقتصادی و نهادی اوراسیا منجر گردد. یافته‌ها حاکی است دو سناریوی نخست بیشترین احتمال تحقق را دارند، زیرا با منطق قدرت و واکنش متقابل بازیگران اصلی هم‌خوانی دارند. سناریوی هم‌گرایی روسیه-چین نیز می‌تواند به شکل روندی مکمل در دل این دو سناریو شکل گیرد، به‌ویژه در شرایطی که فشار غرب بر مسکو تداوم یابد. سناریوی سقوط ناگهانی، هرچند کم‌احتمال‌تر است؛ اما در صورت وقوع، بیشترین اثر بی‌ثبات‌کننده را بر منطقه و حتی نظام بین‌الملل خواهد داشت.

پیامدهای مشترک همه سناریوها شامل تغییر معماری امنیتی اوراسیا، بازتعریف مسیرهای انرژی و ترانزیت و افزایش نقش کشورهای میانی است. تفاوت‌ها بیشتر در جهت‌گیری این تغییرات، نوع روابط قدرت‌ها و ساختار نهادهای منطقه‌ای دیده می‌شود. این امر بیانگر آن است که پیروزی روسیه، صرف‌نظر از شکل تحقق آن، به تغییرات ژرف و چندلایه در اوراسیا منجر خواهد شد و بازیگران منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای باید برای مواجهه با این تحولات، راهبردهای منعطف و چندبُعدی طراحی کنند.

در این میان، جایگاه ایران به‌عنوان یک قدرت میانی با موقعیت ژئوپلیتیکی ممتاز، اهمیتی دوچندان می‌یابد. ایران در تمامی سناریوها با فرصت‌ها و تهدیدهای هم‌زمان مواجه است. در سناریوی گسترش هژمونی روسیه، ایران می‌تواند از توسعه کریدورهای ترانزیتی همچون شمال-جنوب بهره‌مند و با تعمیق همکاری‌های انرژی و مشارکت در نهادهای روس‌محور، جایگاه منطقه‌ای خود را ارتقا دهد. با این حال، خطر وابستگی بیش از حد به مسکو و کاهش استقلال راهبردی، تهدیدی جدی برای سیاست خارجی ایران خواهد بود. در سناریوی تقابل ساختاری و بازی چندقطبی، ایران می‌تواند از موقعیت جغرافیایی خود برای ایفای نقش موازنه‌گر و میانجی میان بلوک‌های رقیب استفاده کند. این وضعیت امکان افزایش وزن ژئوپلیتیکی تهران را فراهم می‌سازد؛ اما هم‌زمان خطر تشدید بی‌ثباتی در قفقاز و آسیای مرکزی را نیز افزایش می‌دهد. در چنین شرایطی، ایران باید با اتخاذ سیاست خارجی چندلایه، از گرفتار شدن در رقابت‌های پرهزینه اجتناب کند.

سناریوی هم‌گرایی روسیه-چین فرصت‌های دیگری را برای ایران فراهم می‌آورد. پیوند خوردن اتحادیه اقتصادی اوراسیا با ابتکار کمربند و جاده می‌تواند امکان ادغام عمیق‌تر ایران در شبکه‌های تجاری و ترانزیتی شرق-غرب را فراهم کند. با این حال، سلطه چهارچوب‌های روسی-چینی ممکن است فضای مانور ایران را محدود کرده و قدرت چانه‌زنی آن را کاهش دهد. بنابراین، ایران باید ضمن مشارکت فعال در پروژه‌های اوراسیایی، از وابستگی بیش از حد به یک محور جلوگیری کرده و روابط متوازن با سایر بازیگران، از جمله اروپا و هند، را حفظ کند. در سناریوی سقوط ناگهانی روسیه نیز ایران با محیطی پرمخاطره مواجه خواهد شد. فروپاشی کنترل مرکزی در مسکو می‌تواند خلأ قدرت در قفقاز و آسیای مرکزی ایجاد کند که هم فرصت‌هایی برای نفوذ بیشتر ایران فراهم می‌آورد و هم تهدیدهای امنیتی جدی در مرزهای شمالی و مسیرهای انرژی و ترانزیت ایجاد خواهد کرد. در چنین شرایطی، ایران باید با تقویت توان بازدارندگی و همکاری‌های امنیتی منطقه‌ای، از سرریز بی‌ثباتی به قلمرو خود جلوگیری کند.

روی هم‌رفته، ایران در تمامی سناریوها نیازمند راهبردی مبتنی بر «موازنه‌گرایی هوشمندانه» است. این راهبرد باید بر بهره‌گیری از فرصت‌های ترانزیتی و انرژی، تنوع‌بخشی به شرکای اقتصادی و سیاسی و تقویت دیپلماسی چندجانبه از طریق مشارکت فعال در نهادهای منطقه‌ای استوار باشد. نتیجه نهایی آن است که پیروزی روسیه در اوکراین، فارغ از شکل تحقق آن، تغییرات بنیادینی در ژئوپلیتیک اوراسیا ایجاد خواهد کرد و موفقیت ایران در مدیریت پیامدهای این تحولات مستلزم ترکیب بازدارندگی، دیپلماسی فعال و همکاری‌های هدفمند است.

فهرست منابع

- بصیری‌نیا، علی؛ حسنی‌فر، عبدالرسول؛ لطیفیان، یونس (۱۴۰۳). *تدوین سناریوهای راهبردی مبادلات منابع انرژی در خلیج فارس پس از بحران جنگ روسیه و اوکراین با رویکرد آینده‌پژوهی*. فصلنامه روابط خارجی، ۱۶(۱)، ۲۰۱-۲۲۶.
- جعفری، علی‌اکبر؛ فلاح، مهرداد (۱۴۰۲). *هژمونی منطقه‌ای چین در آسیای مرکزی و موازنه تهدید با روسیه*. فصلنامه روابط خارجی، ۱۵(۱)، ۱۹۵-۲۲۶.
- چگنی‌زاده، غلامعلی؛ اخوت، وحید (۱۴۰۲). *نظم جهانی از منظر کیسینجر، مطالعه موردی بحران اوکراین*. فصلنامه روابط خارجی، ۱۵(۲)، ۱-۲۴.

References

- Acharya, A. (2017). After liberal hegemony : The advent of a multiplex world order. *Ethics & International Affairs*, 31(3), 271–285.
- Alibeli, M. A. (2024). *The Ukrainian Crisis: A Game-Theoretic Analysis*. Brill.
- Åslund, A. (2023). *Russia's crumbling economy*. Peterson Institute. p: 52, 60
- Bradfield, R., Wright, G., Burt, G., Cairns, G., & Van Der Heijden, K. (2005). The origins and evolution of scenario techniques in long range business planning. *Futures*, 37(8), 795–812.
- Charap, S., & Priebe, M. (2023). Avoiding a long war. RAND Corporation.
- Clark, I. (2011). *Hegemony in International Society*. Oxford University Press.
- Connolly, R. (2023). *Russia's response to sanctions*. Chatham House.
- Cooley, A. (2005). *Logics of hierarchy: The organization of empires, states, and military occupation*. Cornell University Press.
- Dadabaev, T. (2019). *Transcontinental Silk Road Strategies: Comparing China, Japan and South Korea in Uzbekistan*. Routledge.
- Dynkin, A., Baranovsky, V., Afontsev, S., Davydov, O., Fedorovsky, A., Frumkin, B., ... & Zviagelskaya, I. (2019). Russia And The World. *New Perspectives*, 27(2), 87–114.
- Flikke, G., & Wilhelmsen, J. (2011). Chinese–Russian convergence and Central Asia. *Geopolitics*, 16(4), 865–901.
- Galeotti, M. (2023). *We need to talk about Putin*. Ebury Press.
- Gatev, I., & Diesen, G. (2018). Eurasian encounters: The Eurasian economic union and the Shanghai cooperation organisation. In *The Eurasian Project in Global Perspective* (p: 133–150). Routledge.
- Giles, K. (2023). *Russia's war on everybody*. Bloomsbury.
- Götz, E., & Ekman : (2024). Russia's war against Ukraine: Context, causes, and consequences. *Problems of Post-Communism*, 71(3), 193–205.
- Hale, H. (2023). *Patronal politics in post-Soviet Eurasia*. Cambridge University Press.
- Hamilton, R. (2024). *The China-Russia Relationshi*: Springer Nature.
- Henderson, J., & Mitrova, T. (2020). Implications of the global energy transition on Russia. In *The geopolitics of the global energy transition* (p: 93–114). Cham: Springer International Publishing.
- Henderson, J., & Mitrova, T. (2023). *Energy relations after Ukraine*. Oxford Institute for Energy Studies.
- Herranz-Surrallés, A. (2024). The EU energy transition in a geopoliticizing world. *Geopolitics*, 29(5), 1882–1912.
- Ikenberry, G. J. (2018). *After victory : Institutions, strategic restraint, and the rebuilding of order after major wars*. Princeton University Press.
- Ikenberry, G. J. (2020). *A world safe for democracy*. Yale University Press.
- JPMorgan. (2025). The Russia-Ukraine endgame and the future of Europe. <https://www.jpmorganchase.com › documents>

- Kaczmarek, M. (2017). *Russia–China relations in the post-crisis international order*. Routledge.
- Kassenova, N. (2020). *Eurasian integration and the Belt and Road Initiative*. Carnegie Endowment.
- Kazantsev, A., Medvedeva, S., & Safranchuk, I. (2021). Between Russia and China : Central Asia in Greater Eurasia. *Journal of Eurasian Studies*, 12(1), 57–71.
- Amer, M., Daim, T. U., & Jetter, A. (2013). A review of scenario planning. *Futures*, 46, 23–40.
- Kazantsev, A., Medvedeva, S., & Safranchuk, I. (2021). Between Russia and China, Central Asia in Greater Eurasia. *Journal of Eurasian Studies*, 12(1), 57–71.
- Keohane, R. O. (2020). *After hegemony*. Princeton University Press.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2012). *Power and interdependence* (4th ed.). Boston: Longman.
- Kofman, M., Fink, A., Gorenburg, D., Chesnut, M., Edmonds, J., Waller, J., ... & Bendett, S. (2021). Russian military strategy: core tenets and operational concepts. <https://www.cna.org/reports/2021/08/Russian-Military-Strategy-Core-Tenets-and-Operational-Concepts.pdf>
- Kolosov, V. A., & Zotova, M. V. (2022). Geopolitics and political geography in Russia. *Regional Research of Russia*, 12, 80–95.
- Köstem, S. (2022). Managed regional rivalry between Russia and Turkey after the annexation of crimea. *Europe-Asia Studies*, 74(9), 1657-1675.
- Kuosa, T. (2025). *The war in Ukraine, three years on Which scenarios still stand?* Futures Platform.
- Laruelle, M. (2021). *Central Peripheries: Nationhood in Central Asia*. UCL Press.
- Lo, B. (2023). *Russia and the new world disorder*. Brookings Institution Press.
- Mackinder, H. J. (1943). The round world and the winning of the peace. *Foreign Affairs*, 21(4), 595–605.
- Maduz, L. (2018). *Flexibility by design: The SCO and Eurasian cooperation*. CSS, ETH Zurich.
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. New York: W.W. Norton.
- Monaghan, A. (2023). *Power in modern Russia: Strategy and mobilisation*. Manchester University Press.
- Naasz, E., & Steele, C. A. (2022). A healthy peace: public good provision and post-civil war peace stability. *Journal of International Relations and Development*, 25(2), 345-369.
- Osmolovska, I., et al. (2025). *Seven security scenarios on Russian war in Ukraine for 2025–2026*. GLOBSEC.
- Pantucci, R., & Lain, S. (2016). *China's Eurasian pivot. The Silk Road Economic Belt*, Routledge.
- Ramirez, R., Mukherjee, M., Vezzoli, S., & Kramer, A. (2015). Scenarios as a Scholarly Methodology. *Futures*, 71, 70–87.

- Rodrik, D. (2011). *The Globalization Paradox: Democracy and The Future of The World Economy*. W. W. Norton & Company.
- Rolland, N. (2019). *China's Eurasian Century? Political And Strategic Implications of The Belt and Road Initiative*. NBR.
- Sahakyan, M. D., & Gärtner, H. (2021). *China and Eurasia*. Routledge.
- Schwartz : (1996). *The Art Of The Long View. Planning for the Future in an Uncertain World* , Doubleday.
- Statista Research Department. (2025). Economy of Russia – statistics & facts. *Statista*.
- Stiglitz, J. E., & Greenwald, B. (2014). *Creating a learning society*. Columbia University Press.
- Van der Heijden, K. (2005). *Scenarios: The art of strategic conversation*. Wiley. : 46
- Van der Togt, T. (2022). *Three scenarios for the future of Russia-West relations*. Clingendael Institute.
- Walt, S. M. (1987). *The origins of alliances*. Ithaca: Cornell University Press. : 21
- Zhao, Y., et al. (2022). The political influence pattern of the Eurasia central region. *SAGE Open*, April–June, 1–16.